

УДК 330.101

Штефан С.І.

старший викладач кафедри економічної теорії
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

НЕОБХІДНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

NECESSITY OF MODERNISATION OF INSTITUTIONAL STRUCTURE OF FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається проблема ефективного використання фінансових інструментів у ході модернізації ринкової інфраструктури та політики підвищення якості життя населення. Аналізується роль фінансових інститутів у реалізації стратегії розвитку України. Визначаються шляхи досягнення фінансової стабільності. Аналізуються чинники, що стримують розвиток фінансового сектору. Надаються рекомендації щодо напрямів удосконалення і підвищення ефективності функціонування інститутів фінансового ринку України.

Ключові слова: фінансові інститути, фінансова інфраструктура, фінансові інструменти, фінансові ресурси, інвестиційне фінансування, інституційна структура фінансового ринку.

АННОТАЦІЯ

В статье рассматривается проблема эффективного использования финансовых инструментов в ходе модернизации рыночной инфраструктуры и политики роста качества жизни населения. Анализируется роль финансовых институтов в реализации стратегии развития Украины. Определяются пути достижения финансовой стабильности. Анализируются факторы, которые сдерживают развитие финансового рынка. Предлагаются рекомендации по усовершенствованию и повышению эффективности функционирования институтов финансового рынка Украины.

Ключевые слова: финансовые институты, финансовая инфраструктура, финансовые инструменты, финансовые ресурсы, инвестиционное финансирование, институциональная структура финансового рынка.

ANNOTATION

The problem of the effective use of financial instruments during modernisation of market infrastructure and politics of height of quality of life of population. The role of financial institutes is analysed in realization of strategy of development of Ukraine. The ways of achievement of financial stability are determined. Factors that restrain financial market development are analysed. Recommendations offered on an improvement and increase of efficiency of functioning of institutes of financial market of Ukraine.

Keywords: financial institutes, financial infrastructure, financial instruments, financial resources, investment financing, institutional structure of financial market.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної політики модернізація фінансових інститутів повинна забезпечити ефективно і стабільне функціонування фінансового ринку та реалізацію сучасної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники проблеми приділяють значну увагу функціонуванню і розвитку фінансових інститутів, які постійно модернізується адекватно сучасним вимогам економічного розвитку. Зокрема, Геець В.М. і Гальчинський А.С. обґрунтували ліберально-демократичні засади модернізації суспільства [1]; Бугрин Р.И., Мат-

ковський П.Є. дослідили методологічні основи модернізації [2; 3]; Вірченко В.В. охарактеризував основні чинники модернізації фінансового ринку [4]; Дмитренко М.Й., Свічинський М.М. [5] аналізували національну специфіку модернізації економіки; Кравець В.І. і Нікіфоров П.О. показали роль інститутів у розвитку ринку фінансових послуг та дослідили застосування фінансових інструментів соціально-економічного розвитку України [6–8] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, незважаючи на вагомий науковий напрацювання, залишається багато перспективних напрямів досліджень. Так, актуальним є застосування інституційного підходу до аналізу структури фінансового ринку, визначення основних чинників формування інституційного середовища та перспектив розвитку інститутів фінансового ринку.

Мета статті полягає у розкритті необхідності модернізації фінансових інститутів, а також розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення і підвищення ефективності функціонування інститутів фінансового ринку України в ході реалізації сучасної економічної політики з метою підвищення якості життя населення

Об'єктом дослідження виступають економічні відносини, які виникають у процесі модернізації інституційної структури фінансового ринку. Предметом дослідження є особливості та шляхи формування ефективної системи інститутів фінансового ринку і перспективи розвитку інститутів фінансового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні найменш розвинутою кількісно й якісно, відповідно до вимог ринкової економіки, є інфраструктура фінансового ринку. Вона є незрілою, несформованою, причому це стосується кожного елемента, який формує її зміст. Тому головною метою Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 р. є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС [9].

Сучасний ринок фінансових послуг залишається дуже фрагментарним, із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Крім того, подальший розвиток фінансового сектору стримує наявність таких чинників:

- існування на ринку фінансових установ, які не виконують та не мають на меті виконувати функції фінансового посередництва і створюють суттєві системні ризики для сектору;
- недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг (у т. ч. позичальників) і кредиторів;
- низький рівень стандартів управління платоспроможністю та ліквідністю банків;
- дія жорстких адміністративних заходів;
- велика частка кредитів, виданих пов'язаним особам, на балансі банків;
- операційна залежність державних банків;
- висока концентрація активів системно важливих банків;
- відсутність належної інфраструктури ринку капіталу, у т. ч. фондового ринку;
- обмежена кількість фінансових інструментів, у т. ч. хеджування ризиків;
- неможливість функціонування в Україні більшості міжнародних систем Інтернет-розрахунків;
- неефективне податкове законодавство в частині оподаткування інвестиційних доходів та учасників фінансового сектору;
- зловживання окремими фінансовими установами умовами кредитних договорів;
- відсутність дієвих алгоритмів збереження та повернення активів неплатоспроможних банків;
- низька фінансова грамотність населення;
- низька ефективність нагляду за банками та іншими фінансовими установами, що не дає можливості вчасно упередити розвиток ризиків;
- обмеженість повноважень та незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору;
- відсутність ефективних інструментів виведення з ринку проблемних фінансових установ.

Для стабілізації фінансового ринку необхідно здійснити низку заходів щодо створення у фінансовому секторі конкурентоспроможного середовища з інвестиційно-інноваційним кліматом. Досягнення фінансової стабільності та динамічного розвитку передбачає:

1. Створення рівних умов для конкуренції у фінансовому секторі.
2. Створення умов для вільного руху капіталу (у т. ч. зняти всі адміністративні обмеження, запроваджені у зв'язку із кризою).
3. Посилення контролю та відповідальності за операції з пов'язаними особами.
4. Посилення вимоги щодо платоспроможності та ліквідності учасників фінансового сек-

тору (у т. ч. шляхом упровадження рекомендацій Basel III, Solvency II).

5. Упровадження спеціальних вимог щодо капіталу, ліквідності та інших показників системно важливих банків та інших фінансових установ.

6. Удосконалення системи регулювання та нагляду за фінансовим сектором.

7. Забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового сектору.

8. Підвищення ефективності системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму.

9. Забезпечення подальшого розвитку безготівкового обігу та розвитку роздрібних безготівкових платежів із використанням електронних платіжних засобів.

10. Підвищення рівня корпоративного управління учасників фінансового сектору.

11. Упровадження ефективного механізму захисту прав кредиторів та очищення фінансового сектору від проблемних активів.

12. Стимулювання розбудови інфраструктури для ефективного управління проблемними активами.

13. Упровадження нових та розвиток наявних інструментів (у т. ч. похідних) фінансового сектору.

14. Започаткування розвитку накопичувального пенсійного забезпечення.

15. Стимулювання розвитку інструментів та інфраструктури фінансового сектору.

16. Забезпечення розвитку інституту посередників фінансового сектору.

17. Розбудова інфраструктури, що забезпечить ефективне накопичення та обмін інформацією щодо кредитної історії позичальників.

18. Стимулювання комплексного розвитку ринку страхових послуг.

19. Забезпечення консолідації та розвитку біржової, розрахункової та клірингової інфраструктур.

20. Забезпечення розвитку інституту рейтингових агентств.

21. Покращення системи оподаткування операцій, пов'язаних зі стягненням проблемної заборгованості.

22. Гармонізування системи оподаткування інструментів фінансового сектору.

23. Забезпечення податкового стимулювання розвитку інструментів фінансового сектору [9, с. 2].

Важливими є впровадження, що здійснюються в інфраструктурі фінансового сектору, а саме:

– Фінансові установи виконують виключно функції фінансового посередництва.

– Зменшено кількість державних банків та їх вплив на економіку, визначено місію, напрями діяльності та інструментарій державних банків, підвищено стандарти корпоративного управління шляхом упровадження практик приватного сектору.

– Підвищено роль та функції наглядових рад банків і небанківських фінансових установ, впроваджено нові вимоги до систем внутрішнього аудиту та контролю в банках і в небанківських фінансових установах.

– Зменшено частку готівкових розрахунків і частку готівки у грошовій масі за рахунок упровадження відкритих процедур і принципів функціонування, регулювання діяльності платіжних систем в Україні та створення сприятливих умов для використання електронних платіжних засобів. Створено конкурентне середовище для впровадження та використання інноваційних платіжних інструментів та сервісів.

– Запроваджено накопичувальну систему пенсійного забезпечення Збільшено кількість доступних фінансових інструментів на внутрішньому ринку. Обсяг активів другого рівня пенсійної системи відносно ВВП досяг 10%, пенсійних заощаджень населення – 15%.

– Кількість страхових компаній зменшилась, а рівень проникнення страхування збільшився з 0,7% до 7% ВВП за рахунок зростання чистих премій. Запроваджено накопичувальне страхування. Обсяг довгострокових інвестицій в економіку України за рахунок довгострокових резервів страховиків зі страхування життя збільшився з 5 млрд. грн. до 15 млрд. грн. Створено передумови для розвитку агрострахування та добровільного медичного страхування.

– Забезпечено функціонування інфраструктури фондового ринку, впроваджені нові вимоги до перебування цінних паперів у лістингу бірж. Модернізовано систему клірингу та розрахунків, забезпечено здійснення Центральним депозитарієм депозитарного обліку всіх емісійних цінних паперів. Обсяг активів ІСІ щодо ВВП зріс до 10%.

– Посилено вимоги до діяльності професійних учасників на ринку цінних паперів, зокрема запроваджено нові підходи до боротьби з маніпулюванням на фінансових ринках (зокрема фондовому). Запроваджено заходи протидії зловживанням із використанням інсайдерської інформації [9, с. 1].

Досягнення мети та реалізація завдань передбачають розбудову інституційної спроможності регуляторів фінансового сектору (забезпечення інституційної та фінансової незалежності регуляторів та ФГВФО; підвищення ефективності інструментів впливу регуляторів на учасників фінансового сектору; налагодження комунікації регуляторів зі споживачами та учасниками фінансового сектору; забезпечення можливості використання ІТ-технологій учасниками фінансового сектору тощо).

Актуальною проблемою в ході реалізації програми реформ фінансового сектору є захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору. Це передбачає: необхідність підвищення рівня фінансової грамотності та рівня культури заощаджень населення; підвищення стандартів розкриття інформації в інтересах споживачів та інвесторів

фінансового сектору; модернізацію законодавства в частині захисту прав споживачів та інвесторів; створення нових інструментів захисту прав споживачів та інвесторів фінансового сектору.

У сучасних умовах розвиток фінансового ринку виступає каталізатором зростання національної економіки, адже діяльність фінансових інститутів зумовлює перерозподіл фінансових ресурсів та створює умови для стимулювання інвестицій. Особливого значення набуває побудова системи взаємозв'язків між фінансовими інститутами в процесі реалізації їх функцій, що визначає ефективність функціонування фінансового ринку.

Питання вдосконалення структури фінансового ринку є надзвичайно важливим для кожної національної економіки, й особливої актуальності воно набуває для України, оскільки однією з фундаментальних диспропорцій національної економіки є невідповідність між темпами економічного зростання та темпами розвитку фінансового ринку, що призводить до обмежень господарських суб'єктів у використанні фінансових ресурсів і, зрештою, не дає змоги господарським суб'єктам ефективніше задовольняти економічні потреби.

Розвиток і модернізація фінансового ринку є важливими компонентами сучасних економічних перетворень у країні. Виходячи з цього, ринок капіталу повинен виконувати цілу низку важливих функцій, таких як: здатність акумулювати тимчасово вільні кошти домогосподарств та суб'єктів господарювання та перетворювати і перерозподіляти їх із метою інвестування в різні галузі економіки; концентрація коштів, тобто створення умов для об'єднання незначних сум тимчасово вільних фінансових ресурсів домогосподарств та суб'єктів господарювання в значні за обсягами (концентровані) грошові потоки; ринкове збалансування попиту та пропозиції капіталу; оптимізація регіональної та галузевої структури капіталу шляхом переливу капіталу з галузей та регіонів, де є його надлишок, до галузей та регіонів, де відчувається його нестача (за принципом «сполучених судів»); перерозподіл ризиків в економіці; створення конкурентних умов для банківської системи, зокрема банківського кредитування суб'єктів господарювання; економія витрат обігу, покращання взаєморозрахунків суб'єктів господарювання, зниження заборгованості, покращання товарообороту; оцінка бізнесу та ефективності використання ресурсів суб'єктами господарювання, формування відповідного інформаційного середовища, що спонукає до підвищення ефективності управління суб'єктів господарювання, зокрема і рівня фінансового менеджменту, який саме відповідає за ефективне використання фінансових ресурсів у межах підприємства, сприяє розвитку місцевого самоврядування шляхом використання механізму емісії облігацій місцевої позики; створення умов для інтеграції до світового фінансового ринку

шляхом запровадження світових стандартів функціонування фінансового ринку в цілому та ринку капіталу зокрема.

Сприяючи раціональному руху, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між окремими емітентами різних галузей, регіонів та країн, фондові біржі, як і комерційні банки, стимулюють економічний розвиток країни. Вони дають змогу вчасно відслідковувати процеси, які характеризують стан економіки та фінансової системи, і приймати відповідні рішення.

Нерухомість, що використовується як споживче благо, стає, з одного боку, результатом нагромадженого доходу (що оподатковується на етапі його формування), а з іншого – це багатство, яке відтворюється і забезпечує певний рівень споживання.

Застосування таких фінансових інструментів, як закладні, іпотечні сертифікати й облігації, сприятиме розвитку фінансового ринку України загалом, а також його складової – ринку нерухомості. Законодавча невизначеність інституту приватної власності на землю обмежує її включення до обігу на фінансовому ринку України, що стримує його розвиток. Подальший розвиток ринку нерухомості в Україні потребує законодавчого закріплення приватної власності на землю, здійснення ліберальної податкової політики при будівництві об'єктів нерухомості та їх реалізації на вторинному ринку, створення нових фінансових інструментів, які б дали змогу використати особливості нерухомості як фінансового активу.

Ринкова економіка вимагає постійно здійснюваної державної антимонопольної і антиінфляційної політики. До основних напрямів економічної діяльності, регулюючої функції держави відносяться також розробка, прийняття та організація виконання фінансового, господарського та банківського законодавства. З урахуванням загальносвітових принципів і стандартів ринок цінних паперів повинен забезпечувати ефективний механізм обігу цінних паперів, належні умови для інвестицій і сприяти економічному розвитку. До основних чинників, що впливають на формування інфраструктури фінансового ринку, належать загальноекономічна ситуація у країні та за її межами; рівень життя та заощаджень населення; кон'юнктура фінансового ринку; демографічна ситуація тощо. Дія цих чинників визначає поведінку фінансових інститутів у ринковому середовищі, формує їх стратегію і тактику, окреслює можливості просування на ринку фінансових послуг у межах певної території. Розвиток інфраструктури фінансового ринку України має відбуватися за міжнародними стандартами, але з урахуванням специфіки нашої країни.

Для запобігання та подолання кризових явищ необхідно вдосконалити діяльність вітчизняних фінансових інститутів шляхом реструктуризації регуляторної діяльності інститутів-регуляторів, щоб створити дієвий механізм розви-

тку фінансового ринку України. Практичними напрямами вдосконалення інституційної структури фінансового ринку України є розширення пропозиції фінансових інструментів та створення нових форм фінансових інститутів.

Висновки. Таким чином, забезпечити стає збалансоване економічне зростання країни, ефективну структурну політику, здатна грошово-кредитна політика, пріоритетом якої є стабілізація темпів інфляції на основі створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг через розвиток конкуренції, вдосконалення ринкової інфраструктури, розвиток механізмів раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів та ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення сполучення капіталів комерційних банків і промислових підприємств, що дає змогу спрямувати ресурси в реальний сектор економіки.

Це пояснює необхідність модернізації фінансових інститутів та використання фінансових інструментів у ході реалізації економічної політики, а також удосконалення і підвищення ефективності функціонування інститутів фінансового ринку України з метою підвищення якості життя населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гальчинський А.С. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2007–2015 роки). Шляхом європейської інтеграції / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць [та ін.]. – К., 2007. – С. 75.
2. Бугрин Р.И. Проблемы развития финансового рынка в Украине / Р.И. Бугрин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://libfor.com>.
3. Матковський П.Є. Модернізація економіки України: витоки, сутність, очікувані результати / П.Є. Матковський ; Прикарпатський нац. ун-т
4. ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2012 – С. 171–182.
5. Вірченко В.В. Цикл наукових праць: фінансово-інституційні чинники модернізації національної економіки / В.В. Вірченко ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2012 – С. 10.
6. Дмитренко М.І. Економіка України в глобальному просторі: філософія економічного розвитку / М.І. Дмитренко, М.М. Свічинський // Фінансовий простір. – 2011. – № 4. – С. 22–30.
7. Кравець В.І. Інституційна роль банківського сегменту у розвитку ринку фінансових послуг / В.І. Кравець, І.Б. Бабух // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 1(4). – С. 301–305.
8. Кравець В.І. Інституціональні чинники впливу держави на ринок цінних паперів / В.І. Кравець, П.О. Нікіфоров // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Серія «Економіка». – 2008. – Вип. 367. – С. 34–37.
9. Теорія і практика застосування фінансових інструментів соціально-економічного розвитку України / В.І. Кравець [та ін.] ; за ред. П.О. Нікіфорова, Н.Р. Швець. – Чернівці : ЧНУ, 2011. – 244 с.
10. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>-15.